

- globalization: monograph”. – Kyiv: “K.I.S”, 228 pp.
6. Doroguncov, S., Zayats, T., Piturenko, Y. (2005), Placement of productive forces and regional economy : a tutorial, Kyiv, KNEU, 988 pp.
 7. Chernyuk, L., Klynovy, D. (2002), “Economy and development of the regions (oblasts) of Ukraine: tutorial”, Kyiv, CUL, 644 pp.
 8. Tunytsya, T. (2006), “Balanced nature management: national and international context”, Kyiv, Znannya, 300 pp.

Рецензент: Малиш Н.А., д.держ.упр., професор

УДК 351:316.3/4

Поспелова Т. В.,

д.держ.упр.,
завідувач кафедри державного управління та
управління освітою
Інституту суспільства Київського університету
імені Бориса Грінченка

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація. У статті визначено значення людського розвитку в забезпеченні сталого розвитку суспільства, обґрунтовано теоретичні засади державного управління людським розвитком в умовах трансформації українського суспільства.

Ключові слова: людський розвиток, людський потенціал, державне управління, державна політика, соціальний характер, трансформаційні процеси.

Поспелова Т. В.,

д.гос.упр.,
заведуюча кафедрой государственного управления
и управления образованием
Института общества Киевского университета
имени Бориса Гринченка

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В СФЕРЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА

Аннотация. В статье определено значение человеческого развития в обеспечении устойчивого развития общества, обоснованы теоретические основы государственного управления человеческим развитием в условиях трансформации украинского общества.

Ключевые слова: человеческое развитие, человеческий потенциал, государственное управление, государственная политика, социальный характер, трансформационные процессы.

Pospelova T. V.,

Doctor of Sciences in Public Administration
Head of Department of Public Administration and
Education Management
of Institute of Society
in Borys Grinchenko Kyiv University

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE SPHERE OF HUMAN DEVELOPMENT UNDER THE TRANSFORMATION OF THE UKRAINIAN SOCIETY

Annotation. The article discovers the role of human development in the sustainable development of society; theoretical foundations of public administration in the sphere of human development under the transformation of the Ukrainian society are grounded. The human development, social character, self-actualization of the person, public policy and public administration as key elements in public administration of human development system has been discovered.

Human potential is an integral characteristic of a society (country, state) as a subject of self-reproduction, self-development and interaction with other societies. It reflects the most important vitality factor of the society, namely the readiness and ability of the national community to the active self-development. Human development depends on two groups of factors. The first group can be relatively called as external factors. They characterize the conditions which are created in the society for the development, preservation and using the human potential. The second group presents internal factors that characterize value and motivation basis for human development. It predominantly depends on a man, his values, needs and wishes if one can fully use good education, strong health and financial capacity to the society advantage, or not. Therefore it is important to take into consideration both groups of factors unlike the common practice to find the means for creating appropriate conditions in the state for human development and neglecting valuable and motivational background.

The social character reflects values, causes thoughts, feelings and actions of people. What ideas will find support in the society depends on the specific needs and values of people of the common social character. That's why its investigation, consideration and adjustment are considered to be the important tasks for public administration in the sphere of human development.

Public administration in the sphere of human development can be called as authoritative mechanism of implementing targeted conscious influence on the formation of the conditions, preconditions, grounds for human potential development and its implementation through self-actualization. Public policy of human development is understood as a course of actions (or refraining from actions), the system of state power to form a fruitful type of social character as dominant in the Ukrainian society and environment for human potential development and its implementation through self-actualization.

Key words: human development, human potential, public administration, public policy, social character, transformation processes.

Постановка проблеми. Соціальну спрямованість національної економіки закріплено в Конституції України, де людину проголошено найвищою цінністю. У 2000 р. на Саміті Тисячоліття в Нью-Йорку Україна підписала Декларацію і взяла на себе зобов'язання досягти Цілей Тисячоліття до 2015 р. Першочерговими завданнями національного

розвитку визнано забезпечення збереження людського потенціалу в Україні та створення безпечного середовища для його подальшого розвитку. Між тим, аналіз статистичних даних за 2000–2013 рр.[1] за допомогою національної методики розрахунку регіонального індексу людського розвитку дав змогу виявити стійку негативну тенденцію до деформації людського потенціалу. Найбільше занепокоєння викликають такі складові, як: демографічний розвиток, матеріальний добробут, умови життя населення, освіта, соціальне середовище. Деформація людського потенціалу, його знецінення не єдиний індикатор соціального неблагополуччя. Держава зазнає суттєвих втрат, пов'язаних із деградацією структури потреб, підривом принципу рівності стартових можливостей, істотною деморалізацією населення, відчуттям несправедливості того, що діється навколо, втратою довіри до держави.

Ситуація ускладнюється тим, що Україна за останні десятиліття пережила повне соціальне, економічне та політичне переродження, як і багато інших пострадянських країн. Колишнє егалітарне суспільство змінилося суспільством, якому притаманний дуже високий ступінь нерівності як економічної, так і соціальної, політичної, культурної. Серед науковців немає єдиного підходу щодо того, з якого і в який тип трансформується українське суспільство. Наявні соціально-економічні тенденції викликають необхідність глибокого аналізу й осмислення особливостей трансформаційних процесів українського суспільства, пошуку нових підходів, методів, засобів державного управління у сфері людського розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціально-економічним питанням людського розвитку приділяється увага як у доповідях та звітах міжнародних організацій (Програма розвитку ООН, Організація економічного співробітництва та розвитку, Світовий банк), так і в роботах окремих вітчизняних фахівців (М.Ажажа, В.Антонюк, Д.Богиня, Н.Верхоглядова, Н.Власенко, О.Власюк, С.Вовканич, В.Геєць, О.Грішнова, І.Джаїн, І.Дунаєв, С.Задорожна, Т.Заяць, А.Колот, І.Кочума, І.Куценко, Е.Лібанова, О.Новікова, В.Онікієнко, Й.Радецький, Л.Семів, В.Семиноженко, О.Стефанишин, Н.Томчук, А.Халецька, А.Чухно, К.Якуба та ін.). Завдяки їх науковим розробкам можна стверджувати, що сьогодні наука державного управління має чимало здобутків, зокрема щодо формування соціально орієнтованої ринкової економіки та розбудови соціальної держави й ефективної системи соціального захисту населення[2].

Водночасу зарубіжній і вітчизняній літературі досі відсутнє усталене трактування державного управління людським розвитком; не надано всебічної характеристики сутності державного управління у сфері людського розвитку в умовах трансформації українського суспільства.

Метою статті є дослідження концептуальних засад державного управління у сфері людського розвитку в умовах трансформації українського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Першопричиною трансформаційних процесів у суспільстві є людський розвиток, що відображається передусім у зміні домінуючих цінностей. У практиці державного управління людський розвиток розглядається, з одного боку, як процес розширення людського вибору на довге і здорове життя, здобуття освіти та ін., з другого – як досягнутий рівень добробуту людей. Вибір серед безмежного кола варіантів, що протягом розвитку людства розширюється, викликає сьогодні низку глобальних проблем як екологічного, так і психологічного характеру, тобто без якісних змін у ціннісно-мотиваційній системі людини розширення можливостей вибору супроводжується значними проблемами. Досягнутий рівень добробуту також не може слугувати надійним показником людського розвитку, оскільки, по-перше, свідчить лише про наявність необхідних умов для розвитку, що є важливою, але не достатньою умовою; а, по-друге, згідно з “теорією скарг” А. Маслоу задоволення матеріальних потреб має відносний і тимчасовий характер та згодом приносить відчуття ще більшого незадоволення. Зважаючи на зазначене, пропонуємо, крім традиційних показників, за якими визначається рівень людського розвитку, оцінювати ціннісно-мотиваційні настанови, що домінують у суспільстві [3].

Узагальнення історичного досвіду [2] дало змогу констатувати, що більшу частину історії людства домінуючими були матеріалістичні цінності та мотиви діяльності. Постматеріалістична система почала формуватись не так давно і характеризує здебільшого економічно розвинені суспільства. Однак сам по собі матеріальний добробут не гарантує постматеріалістичної мотивації. Підвищення доходу може сприйматись і як можливість задоволення базових потреб усе більш коштовними речами. Не останню роль у цьому процесі відіграють і засоби масової інформації, що сприяють формуванню суспільства із споживацьким ставленням до навколишнього світу. Відбувається штучне “гальмування” людського розвитку, пропагування здебільшого матеріальних цінностей, що не може залишатися поза увагою державного управління. Сучасні глобальні проблеми та еволюційні тенденції підводять до висновку, що сталий розвиток можливий лише за умови домінування цінностей самоактуалізації особистості й повного розвитку її потенціалу на благо суспільства.

Наразі в державному управлінні ідеї теорії самоактуалізації не отримали свого розвитку. А тим часом результатом акту самоактуалізації завжди є комплексна, багатовимірна, сутнісна зміна, що стосується не тільки психології особистості. Здійснені акти самоактуалізації дозволяють людині виявляти в поведінці, спілкуванні, взаємодії з іншими людьми якості (знання, уміння, компетентності), що відповідають все більш високим

стандартам, які пред'являє їй суспільство, орієнтоване на сталий розвиток [4].

Людський потенціал є інтегральною характеристикою суспільства (країни, держави) як суб'єкта власного відтворення, розвитку і взаємодії з іншими суспільствами. Він відображає найважливіший чинник життєздатності суспільства, а саме: готовність і здатність національної спільноти до активного саморозвитку. Структуру цього феномену утворюють чотири взаємозалежних, але відносно самостійних елементи: соціально-демографічний, соціально-економічний, соціокультурний та діяльнісний потенціали [5].

Людський розвиток залежить від двох груп чинників. Першу групу умовно можна назвати зовнішніми чинниками. Вони характеризують умови, які створюються в суспільстві для розвитку, збереження та використання людського потенціалу, що здебільшого позначаються на соціально-демографічному та соціально-економічному компонентах. Друга група – це внутрішні чинники, які характеризують ціннісно-мотиваційне підґрунтя людського розвитку та позначаються на соціокультурному діяльнісному компонентах. Передусім від людини, її цінностей, потреб, бажань та прагнень залежить, чи використає вона повною мірою якісну освіту, міцне здоров'я і фінансові можливості на користь суспільству, чи ні. Тому принципово урахування як першої групи чинників, так і другої, на відміну від поширеної практики пошуку засобів створення державою належних умов для людського розвитку та нехтування ціннісно-мотиваційним підґрунтям.

Для пояснення взаємодії між індивідом і суспільством, виявлення ролі психологічного чинника в соціальному процесі. Доцільно використовувати в теорії та практиці державного управління у сфері людського розвитку концепції соціального характеру, що була розроблена в соціології. Соціальний характер віддзеркалює цінності, зумовлює думки, почуття та дії його носіїв. Які ідеї знайдуть підтримку в суспільстві, залежить від специфічних потреб та цінностей людей найпоширенішого соціального характеру. Тому його дослідження, урахування та коригування є важливими завданнями державного управління людським розвитком [6].

Згідно класифікації Е. Фромма [6], за якої із домінуючого способу ставлення до себе, іншої людини й світу взагалі соціальні характери поділені на два типи: характери з неплідною й характери з плідною орієнтацією. Неплідні характери мають однакову "цінність" у контексті державного управління, оскільки активність їх представників має ірраціональний характер. В її основі лежить не віра у власні сили та прагнення до реалізації потенціалу, а реакція на тривогу (гостру або хронічну, свідому чи ні). Це може бути заздрість, ненависть, мазохізм, жадібність тощо. В основі суджень лежать стереотипи. Превалювання неплідного типу соціального характеру

негативно впливає на суспільство, оскільки в найгіршому варіанті призводить до антисоціальних та незаконних проявів, а в усіх інших – до патерналістських настроїв. Водночас характер з плідною орієнтацією спонукає людину до повної реалізації власного потенціалу [2].

На підставі узагальнення теоретичних концепцій щодо змісту та особливостей трансформаційних процесів на пострадянському просторі зроблено висновок, що процес трансформації суспільства відбувається у типологічному просторі, утвореному трьома пов'язаними між собою характеристиками: ефективністю інституційної системи, якістю соціально-групової структури й рівнем людського потенціалу. Особливість і напрям трансформаційних процесів у суспільстві характеризується станом і якістю змін цих характеристик. Поєднання трьох вимірів забезпечує комплексну характеристику суспільства, дає змогу відстежувати траєкторію його якісної трансформації [5].

Таким чином, ключовими елементами концептуальних засад у сфері державного управління людським розвитком є людський потенціал, самоактуалізація особистості, соціальний характер, державна політика, де державне управління – це владний механізм впровадження цілеспрямованого свідомого впливу на формування умов, передумов, підстав для розвитку людського потенціалу та його реалізації шляхом самоактуалізації особистості, а під державною політикою людського розвитку розуміється курс дій (або утримання від дій), системи органів державної влади для формування плідного типу соціального характеру як домінуючого в українському суспільстві й умов для розвитку людського потенціалу і його реалізації шляхом самоактуалізації особистості.

Висновки. Першопричиною трансформаційних процесів у суспільстві є людський розвиток, що відображається передусім у зміні домінуючих цінностей, тому, крім традиційних показників, за якими визначається рівень людського розвитку необхідно оцінювати ціннісно-мотиваційні настанови, що домінують у суспільстві. Ключовими елементами концептуальних засад у сфері державного управління людським розвитком є людський потенціал, самоактуалізація особистості, соціальний характер, державна політика, державне управління.

Список використаних джерел

1. Регіональний людський розвиток: статистичний бюлетень / Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//http://www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).
2. Поспелова Т. В. Механізми державного управління людським розвитком в Україні : монографія / Т. В. Поспелова. – Донецьк : Ноулідж (Донецьке відділення), 2011. – 350 с.
3. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – 3-е изд.; пер. с англ. – СПб.: Питер, 2006. – 352 с. – (Мастерапсихологии)

4. Поспелова Т. В. Стійкий розвиток суспільства на основі концепції самоактуалізації особистості / Т. В. Поспелова // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління : зб. наук. пр. ДонДУУ. Т. X, вип. 115. Соціальні аспекти державного управління. – Донецьк : ДонДУУ, 2009. – С. 61–66. – (Серія “Державне управління”)
5. Заславская Т. И. Человеческий потенциал в современном трансформационном процессе / Т. И. Заславская // Общественные науки и современность. – 2005. – № 3. – С. 5–16. – Библиогр.: с. 16.
6. Психология и психоанализ характера: Хрестоматия по психологии и типологии характеров. – Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2005. – 640 с.

References

1. Regional'nyj liudskij rozvytok: statystychnyj biuleten' / Derzhavnyj komitet statystyky Ukrainy [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: //http://www.ukrstat.gov.ua.
2. Pospelova T. V. Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia liudskym rozvytkom v Ukraini : monohrafiia / T. V. Pospelova. – Donets'k : Noulidzh (Donets'ke viddilennia), 2011. – 350 p.
3. Maslou A. Motyvatsiia y lychnost' / A. Maslou. – 3-e yzd.; per. s anhl. – SPb.: Pyter, 2006. – 352 p. – (Masterapsykholohyy)
4. Pospelova T. V. Stijkyj rozvytok suspil'stva na osnovi kontseptsii samoaktualizatsii osobystosti / T. V. Pospelova // Suchasni suspil'ni problemy u vymiri sotsiolohii upravlinnia : zb. nauk. pr. DonDUU. Т. Kh, vyp. 115. Sotsial'ni aspekty derzhavnoho upravlinnia. – Donets'k : DonDUU, 2009. – pp. 61–66. – (Seriiia “Derzhavne upravlinnia”)
5. Zaslavskaia T. Y. Chelovecheskyj potentsyal v sovremennom transforma-tsyonnom protsesse / T. Y. Zaslavskaia // Obschestvennye nauky y sovremennost'. – 2005. – № 3. – pp. 5–16. – Byblyohr.: p. 16.
6. Psykholohiia y psykhoanalyzkharaktera: Khrestomatiya po psykholohyy y typolohyykharakterov. – Samara: Yzdatel'skiy Dom «BAKhRAKh-M», 2005. – 640 p.

Рецензент: Халецька А.А., д.держ.упр., професор.

УДК 351:323.39

Сурай І.Г.,

д.держ.упр., с.н.с., доцент,
професор кафедри парламентаризму
та політичного менеджменту
НАДУ при Президентіві України

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ЕЛІТИ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ УКРАЇНИ

Анотація. Висвітлено результати дослідження сучасних особливостей визначення еліти в державному управлінні України. Доведено необхідність застосування основних теоретичних підходів (стратифікаційний, альтиметричний, аксіологічний, моністичний) для розкриття сутності й визначення поняття “еліта в державному управлінні”, а також для її формування й розвитку.

Ключові слова: еліта в державному управлінні, теоретичні підходи: стратифікаційний, альтиметричний, аксіологічний, моністичний.